

סדרת ניירות "שולחן עגול"

המכון למדיניות ואסטרטגיה (IPS)

רוסיה - מכירות אמצעי לחימה למדינות המזרח התיכון

עודד ברוש

פברואר 2018

הקדמה

המכון למדיניות ואסטרטגיה במרכז הבינתחומי הרצליה קיים ב-31 בינואר 2018 קבוצת דיון "שולחן עגול" בנושא: שובו של "הדוב הרוסי" – האסטרטגיה הרוסית במזרח התיכון. במסגרת הדיון נבחנה בהרחבה סוגיית מכירות הנשק של רוסיה למדינות המזרח התיכון והמשמעויות הנגזרות מכך.

השולחן העגול התקיים במסגרת פרויקט משותף של המכון למדיניות ואסטרטגיה ומכון Kennan, Woodrow Wilson Center, Washington

מסמך זה מציג את עיקרי הדברים אשר הוצגו במהלך הדיון ומהווה חלק מסדרת פרסומים שיוצגו בהמשך. המסמך אינו מציג את הדעות והעמדות האישיים של כל אחד מהמשתתפים, אלא מנסה לתכלל את הנאמר ע"י כלל הדוברים.

המסמך נכתב ע"י ד"ר עודד ברוש

מנהל השולחן העגול: ד"ר, אל"מ (מיל.) שאול שי .

השתתפו בשולחן העגול:

מר יורי קוגן

מר מאיר ג'בנדפר

ד"ר עודד ברוש

ד"ר אלי כרמון

ד"ר עופר ישראלי

אל"מ (מיל.) יאיר פרוימוביץ'.

השקולים והאינטרסים הרוסיים במכירת אמל"ח למדינות המזרח התיכון

לרוסיה מכלול רחב של מניעים בבואה להציע למדינות המזה"ת היצע מגוון של אמל"ח, בחלקו מהמתקדם ביותר. בשנים האחרונות, ובמיוחד במהלך השנתיים האחרונות, אנו עדים לסדרה קדחתנית של הסכמי פעילות שיווקית רוסית, משאים ומתנים, וחתומים על חוזים לאספקת אמל"ח למדינות ערב המקיפות את הים תיכון, ים סוף, והמפרץ הפרסי. כל אלה מתווספים על המעורבות הרוסית העמוקה שכבר קיימת בזירה האיראנית ובזירה הסורית. גם למדינות המזה"ת הרוכשות, או לפעמים מקבלות בתנאים נוחים במיוחד, אמל"ח – יש מכלול של מניעים, לעיתים שונים ומשתנים, ומטרות שונות בחתירה להרחבת שתוף הפעולה עם רוסיה בתחומים אלה.

הממד האידיאולוגי – רוסיה של השנים האחרונות חותרת להחזיר עטרה ליושנה: בדרך כלל הכוונה היא להחזרה של מידת ההשפעה האזורית שהייתה בעבר לברית המועצות (להלן: בריה"מ), ולעיתים יש הפנייה גם להיסטוריה הרחוקה יותר של רוסיה הצארית. נראה כי לצורך העניין כאן החתירה לדימוי מעצמתי בסגנון של בריה"מ הוא היותר דומיננטי בשקולים של רוסיה של פוטין, במיוחד ככל שהדבר נוגע בהרחבת אזורי השפעה באזורי הליבה של המזרח התיכון (סוריה, איראן, מצרים), במדינות צפון אפריקה התוחמות את הים התיכון (כמו שוב מצרים, לוב, תוניסיה, אלג'יריה), ומדינות העשויות לתת לרוסיה גישה לים סוף (כמו סודאן), קרן אפריקה, לים הערבי, ולמפרץ הפרסי (ערב הסעודית). רוסיה גם חותרת, בנפרד, להרחבת השפעתה באפריקה ובאסיה, והמזרח התיכון מהווה "גשר" גאוגרפי וקונצפטואלי גם לצורך שאיפה זו. מלבד זאת, רוסיה הולכת וצוברת בפעילותה במזה"ת גם "קלפי מיקוח", לכאורה לצורך מצב של מיקוח בינלאומי ביחס לאזורים אחרים, אם תיווצר בעתיד דינמיקה של סחר-מכר ("tradeoff") או חיבור ("linkage") בין אזורי השפעה שונים בדיאלוג בין רוסיה לארה"ב (כפי שהיה בימי בריה"מ בתקופות שונות, רעיון המיוחס במיוחד – אבל לא רק – לתקופת השפעתו וכהונותיו של הנרי קיסינג'ר).

בצמוד לכך, מובן כי רוסיה חותרת להגביר את המעמד שלה שניתן להגדירו כ, "near-parity" – אם לשאול מונחים מהיחסים בין בריה"מ לארה"ב בעבר, ולכרסם במעמד של ארה"ב בתפיסת המערך הבינלאומי כ-"חד-קוטבי", או גם ברעיונות של "רב-קוטביות" שהצמיחו שורשים בשנים שחלפו מאז התפרקותה של בריה"מ. רוסיה של פוטין שואפת, אם כן, בבירור, ובאופן נמרץ, להחזיר ככל האפשר, ובמידה הראויה את העולם ה"דו-קוטבי" שהיה קיים אז, "בימים הטובים". יחד עם זאת, ברור, כך נראה, שרוסיה ופוטין מבינים שלא יוכלו לחזור באופן מלא לאותה מידה של שוויון אידיאולוגי, מדיני ואסטרטגי שהיה קיים בימי בריה"מ, אבל מאמינים שהתקרבות משמעותית ליעד זה אפשרית. המסע "בחזרה לעתיד" נסמך גם על התפיסה הרווחת כיום כי ארה"ב הולכת ונסוגה בעשור האחרון מהתחייבויותיה, ממעורבותה ומהיקף פעילותה בזירה הבינלאומית, ומותירה בכך חלל שיש מתחרים אחדים על מילוי בהקדם האפשרי (קרי, מרוץ) – כאשר גורמים קיצוניים אסלאמיים, סין, מדינות מערב אירופה, מדינות אזוריות בעלות השפעה רבה (איראן, סעודיה), ואחרות כולן מתחרות על מילוי החלל שנוצר, אבל לרוסיה יתרונות פתיחה רבים על פני כולם.

באסכולה השמרנית האמריקאית – אשר כבשה בבחירות 2016 את השלטון, הן האקזקוטיבי והן הלג'יסלטיבי (הבית הלבן, נוסף על הקונגרס על שני בתיו) – יש הפניית אצבע מאשימה כלפי ממשל אובאמה במיוחד, וכלפי הנשיא אובאמה באופן אישי, ביחס לנשיאת האחריות הישירה לנסיגה במעמדה של אמריקה בעימותים בזירות השונות. טרם התברר כיצד אמריקה תחת שלטון רפובליקאי שמרני מתכוונת לשוב ולכבוש באופן נחוש את "ההובלה" הבינלאומית אשר אבדה לה, על פי תפיסה זו. מסמך אסטרטגיית הביטחון הלאומי של הבית הלבן מדצמבר 2017 מדגיש את חשיבותה לכל אורכו, תוך שהוא מציין את רוסיה (ביחד עם סין) כמי שאינה רוצה בטובתה של ארה"ב, מנסה לחבל בהובלה האמריקאית על ידי תקיעת מחיצות בינה לבין בעלות בריתה, ועוינת את הערכים של העולם החופשי (לצד צפון-קוריאה ואיראן, בקטגוריה נפרדת, שמתוארות כמדינות המעמידות איומים חמורים ביותר לביטחונה של ארה"ב, ועל חיי אזרחיה; ו"שותפות ובעלות ברית" – הכוונה בעיקר למדינות מערב אירופה המובילות – שאינן ממלאות את חלקן בעמידה האמריקאית האיתנה אל מול האיומים המשותפים).

הממד האסטרטגי והקרנת עוצמה – ("Global Reach") לנוכחות, הרוסית הגוברת במדינות המזה"ת, מאיראן במזרח ועד תוניסיה ואלג'יריה במערב, סודאן בדרום, דרך ערב הסעודית ומאע"מ ועד תורכיה בצפון, כתוצאה מאספקת אמל"ח משמעות מדינית וכלכלית כבדת משקל. רוסיה זוכה בעקבות העסקאות למכירת אמצעי לחימה, לרווחים כלכליים ולהשפעה מדינית המסייעות בידיה לבסס את מעמדה הבינלאומי כמעצמה עולמית. מלבד זאת, אנו עדים לכך שההסכמים של השנים האחרונות מבססים אפשרות שרוסיה תוכל להציב כוח אדם במדינות שעמן נחתמים חוזים

בתחומי אספקת אמל"ח מתקדם, ועד לאפשרות של בסיסים צבאיים רוסיים, כך במצרים, בסודאן או במפרץ הפרסי. זאת כמובן מלבד מה שכבר ידוע על טרטוס, או על הנוכחות הצבאית, כולל האווירית / הגנ"א הרוסית בסוריה. כך או כך, המעורבות הצבאית הרוסית במספר הולך וגובר של מדינות במזה"ת מצביע על השלכות בכל הזרועות – אוויר, ים ויבשה – מבחינת האילוצים העתידיים על חופש התמרון של המתחרה העיקרית בתחום ה- "global reach" – ארה"ב (ובאופן משני בעלות בריתה השונות – בריטניה, צרפת, קנדה, נאט"ו, יפן, אוסטרליה, ועוד).

הממד הכלכלי – מובן כי לייצוא הרוסי של אמל"ח יש היבטים כלכליים של העצמת הכלכלה הרוסית. בראייה רחבה, הרעיון הוא שהייצוא למדינות בעלות אמצעים – כמו איראן המשתקמת כתוצאה מההסכם הגרעיני, או ערב הסעודית ויתר "המפריצות" – יכסה את העלות של השת"פ עם מדינות שאין באפשרותן לשלם במזומנים עבור הנוכחות הרוסית לספק להן אמל"ח או טכנולוגיה גרעינית (סוריה, מצרים); כאשר במקרים אלה רוסיה מעניקה להן אשראי ארוך טווח של עשרות שנים עם תנאי תשלום נוחים ביותר (שאוּלִי גם אותם לא יצליחו לממש, בסופו של דבר...). לדוגמה, פרשת התשלום הסורי עבור אמל"ח סובייטי או רוסי משתרכת זה עשרות שנים, ובשורה התחתונה סוריה איננה יכולה לשלם עבור האמל"ח שרוסיה (או לפני כן בריה"מ) מספקת לה, ואולם הדבר איננו מהווה מכשול מהותי באספקה השוטפת אשר לרוסיה (או לבריה"מ לפנייה) יש אינטרסים מובנים לקיים בכל זאת.

תחרות על שווקים – מלבד התחרות על כניסת גורמים מתחרים מבחינת ההשפעה המדינית, הדיפלומטית והאסטרטגית, הרי שגם בהיבט הכלכלי ניכר שרוסיה מעוניינת להקדים מתחרות כמו סין וחברות מערב אירופיות, ואפילו אמריקניות, בנתיחי השוק בתחומי האמל"ח והטכנולוגיה הגרעינית. המקרה האיראני בולט מבחינת החלל שנוצר בעקבות הסנקציות האירופיות של 2012, וכניסה מואצת של חברות סיניות לכל תחומי הפעילות הכלכלית האיראנית. בעתיד, בהנחה שהסכם הגרעין, ה- JCPOA ימשיך להתקיים, תהיה תחרות בין כל אלה לזכות בנתח ראוי מעושרה של איראן. רוסיה חותרת גם ביחס ליתר מדינות המזה"ת להקדים בתחומי האנרגיה הגרעינית ובתחומי האמל"ח את השיווק הצפוי בשנים הקרובות מצד חברות סיניות, מערב אירופיות, ואף דרום-קוריאניות ויפניות בהצעת טכנולוגיות בתחומי הגרעין, האמל"ח, הטילים, ההגנ"א, התשתיות האסטרטגיות וכל מה שקשור באפשרויות ההולכות ונפתחות לכאורה לפעילות ענפה של מעצמות שיווקיות אלו ברחבי המזה"ת.

מכירות האמל"ח הרוסי למזה"ת

איראן – רוסיה הולכת ומשלימה את מימוש העסקה של אספקת מערכת הגנ"א, S-300 שביצועה התמהמה ומשתרך זה שנים ארוכות. זאת, אחרי שהפרשה הגרעינית האיראנית הגיעה לסיומה לשביעות רצונה של רוסיה במסגרת ההסכם הגרעיני, ה- JCPOA-רוסיה עומדת על ההגדרה כי אלו הינן מערכות "הגנתיות", ולפיכך אין כל פסול באספקתן על אף אמברגו הנשק המוטל על איראן. רוסיה גם מספקת לאיראן מגוון של אמל"ח מסוגים אחרים, והצדדים מעוניינים לממש אספקה של מטוסי קרב רוסיים מתקדמים שיחליפו בהדרגה את סד"כ מטוסי הקרב האיראנים המיושנים, שבחלקם כבר נמצאים בשימוש בין שלושה לארבעה עשורים ואף יותר, הגם ששודרגו פה ושם במערכות מתקדמות. עפ"י החלטת מועבי"ט 2231 יוסר אמברגו הנשק על איראן חמש שנים מיום אימוצה ביולי 2015, כלומר החל משנת 2020. אמנם עסקאות אמל"ח ידרשו אישור של מועבי"ט, ואולם העיקרון שאמברגו הנשק יוסר – בהנחה שאיראן תמשיך עד אז למלא אחר התחייבויותיה הגרעיניות בהסכם ה- JCPOA-פותח בפני רוסיה הזדמנויות ואתגרים. האתגר הוא בכך שרוסיה שואפת להקדים מתחרים אחרים על שוק האמל"ח באיראן, האמורה להתעשר בשנים הראשונות של מימוש ההסכם הגרעיני כתוצאה מהסרת הסנקציות הכלכליות; אין ספק שגם חברות מסין וממערב אירופה תהיינה מעוניינות להרוויח מההכשר לשווק אמל"ח, ומוצרים נלווים, כפועל יוצא מהאמור בהחלטה 2231. לרוסיה יתרונות פתיחה חשובים בתחרות זו, שכן איראן מעוניינת למצות את הזמינות הטכנולוגית לרכוש סוגי אמל"ח מתקדמים מרוסיה, כמהלך העשוי להיות, מן הסתם, כרוך בפחות קשיים מנהלתיים מאשר רכישת פריטים מקבילים מחברות מערב-אירופיות, ועם יתרונות איכות ואמינות ארוכי-טווח על פני אמל"ח סיני מקביל.

אמנם ארה"ב עלולה להטיל ווטו על אישור מועבי"ט של עסקאות אמל"ח אלו, ואולם יתכן גם כי רוסיה תבחר להתעלם מהווטו האמריקני, במיוחד בכל האמור באספקת אמל"ח "הגנתי" כביכול, כמו מערכות הגנ"א מתקדמות (בהנחה שהאיראנים יהיו מעוניינים לרכוש דגמים מתקדמים יותר מאלה שמספקת רוסיה לאיראן כיום), או מטוסי יירוט מהשורה

הראשונה, כמו סוחוי-35. מנגד, חברות מערב אירופיות עלולות להיות מושפעות הרבה יותר מאשר רוסיה מהתנגדות של ארה"ב במועבי"ט לאספקת אמל"ח מתקדם לאיראן.

ההתבססות האיראנית על אמל"ח רוסי צפויה להקיף את כל קשת התחומים – אוויר, הגנ"א, יבשה וים: מטוסי קרב (כנראה סוחוי-35), מסק"רים, טילים מסוגים שונים לשימושם של אלה (אוויר-אוויר, אוויר-קרקע, נ"ט); טנקים, נגמ"שים, ארטילריה; צוללות וספינות שטח. היקף העסקאות המצויות במו"מ בין איראן לרוסיה מגיע לכדי 10 מיליארד דולר. מאחר שעד כה מספקת רוסיה לאיראן דגם ראשוני ומיושן יחסית של ה-S-300 יש לשער כי האיראנים יהיו מעוניינים בעתיד לרכוש דגמים מתקדמים יותר (S-400) לשדרוג מערך ההגנ"א, כך שתשתפר מאוד יכולתם ליירט הן מטוסים, הן טילי שיוט, ואף טילים בליסטיים.

"ומעניין לעניין באותו עניין", הסכם ה-JCPOA קובע כי כעבור שמונה שנים מאימוצו, דהיינו בשנת 2023, יחול מועד המכונה "Transition Day" אשר במסגרתו יוסרו מאיראן כל העיצומים וההגבלות בתחום הטילים. במשתמע הכוונה לרכישת טכנולוגיות בתחומי הטילים הבליסטיים, טילי שיוט, וגם של טילי יירוט נגד טילים בליסטיים (BMD) גם כאן מובן מאליו כי רוסיה תהיה – בהנחה שלא ישתנו בינתיים נתוני היסוד באיראן וברוסיה (כלומר דפוסי המשטר ברוסיה ובאיראן, אם כי כמובן שבתווך יתכנו שינויים) – הגורם שאליו צפוי שאיראן תפנה, משום הזמינות העדיפה של האמצעים שרוסיה תהיה מוכנה לספק לאיראן בתחומים אלה, של טכנולוגיות טילים מתקדמות ביותר ("State of the Art") בהשוואה לסין או למערב אירופה, שעשויות להציע טכנולוגיות פחות מתקדמות (סין) או שמכירה של אמל"ח כה מתקדם עלול להתקל במשוכות מדיניות (מערב אירופה). חיזוק משמעותי של יכולות ההגנ"א של איראן, בשילוב רכישת טכנולוגיות מהמתקדמות ביותר בתחומי הטילים, יקדמו את איראן ליעד האסטרטגי של רכישת חסינות ("immunity") מפני תקיפה, או גם מפני תגמול בתגובה למהלכים איראניים התקפיים. על פי פרשנות, יתכן גם כי המועד של "Transition Day" יוקדם, ויחול עוד לפני שנת 2023, בכפוף לאישור של סבא"א שאיראן מקיימת את התחייבויותיה הגרעיניות עפ"י ה-JCPOA. ניתן גם, אם כן, להעריך שאיראן עשויה להמשיך לצייט לסעיפים הגרעיניים ב-JCPOA במטרה לממש, או אף להקדים ככל האפשר, את מימוש ההקלות הגלומות במיצוי הסרת העיצומים הטיליים במסגרת "Transition Day" מהלכים הדורשים אישור של סבא"א שאיראן מקיימת את התחייבויותיה הגרעיניות בהסכם.

סוריה – היקף המעורבות הרוסית בסוריה ידוע, הן בהיבט של אספקת אמל"ח לצבא סוריה על כל זרועותיו, והן באשר לנוכחות הצבאית הרוסית בסוריה בשנים האחרונות בתמיכה קרבית בהמשך הישרדותו של ממשל אסד, ובהיבט ההתבססות הרוסית האווירית והימית, והפוטנציאל להצבה מהירה של כוחות קרקע מוטסים. בכך יש משום הדים מהעבר, ומימוש משמעותי של חזרה לימי המעורבות וההשפעה שהיו לבריה"מ בזמנה בזירה הסורית, במובן המדיני, האסטרטגי, הצבאי, הדיפלומטי, התעמולתי, הפוליטי הפנימי, ועוד, ובהשלכות מול גורמים אחרים במזה"ת, בכללם ישראל, ארה"ב, איראן, תורכיה, ומדינות ערביות סוניות נוספות באזור.

מצרים – מצרים פועלת בשנים האחרונות לגוון את מקורות האמל"ח, בין היתר כתוצאה מהמשבר ביחסים בין ממשל א-סיסי לממשל אובאמה בעקבות ההפיכה הצבאית של 2013, ששמה קץ לממשל "הדמוקרטי" כביכול של מורסי והאחים המוסלמים, שעלו לשלטון בבחירות החופשיות במצרים ב-2012. בתחילה רכשה מצרים מרוסיה 46 מסוקי קרב מדגם Ka-52 בהסכם שנחתם ב-2015, והביעה עניין לרכוש גם 50 מטוסי קרב מדגם מיג-29. לאחרונה (ב-2017) חתמו הצדדים על הסכם לאספקת 50 מטוסי מיג-29, ועוד מסוקי קרב מדגם Ka-52 יתרה מכך, הצדדים הסכימו כי מצרים תאפשר לרוסיה שימוש בבסיסי חיל האוויר המצרי, דבר המעורר חששות כבדים בארה"ב, ומהווה מעורבות רוסית חסרת תקדים במצרים מאז "ימי הזהר" של השותפות הסובייטית-מצרית לפני כמעט מאה שנים.

תורכיה – תורכיה סיכמה עם רוסיה על רכש של מערכות הגנ"א מתקדמות (S-400) נוסף על ההסכמה הרוסית לבנות כור כוח גרעיני בתורכיה, הרי שניתן לציין כי תורכיה ממנפת, אם כן, את "הקלף" הרוסי (שלא לומר חורצת לשון) הן מול ארה"ב והשפעתה (הנשחקת לכאורה, או כביכול) באזור, הן מול נאט"ו שבה תורכיה נתפסת כ"בעייתית" ומעוררת מורת רוח, והן מול האיחוד האירופי בשל סירובו לדון בצירופה של תורכיה. יכולת ההגנ"א המשודרגת של תורכיה עלולה להציב אתגר בפני פעילות נאט"ו באגן המזרחי של הים התיכון, ובהקשר לשליטה בים השחור, וכן לתקוע מחיצות ביחס לאיום כלפי יוון, חברתה של תורכיה בברית נאט"ו, עם ההשלכות הנובעות מכך (באזור הים האגאי, או בקפריסין).

ערב הסעודית - גם ערב הסעודית מעוניינת לגוון, במעט ובמידה, את מקורות האמל"ח, מלבד ההסתמכות המסורתית הכמעט מוחלטת על ארה"ב עד כה. גם בעבר רכשה ערב הסעודית פריטי אמל"ח שונים מבריטניה, מצרפת, ואפילו מסין – כולל טילי קרקע-קרקע ארוכי-טווח סיניים בתיווך פקיסטני, להפתעתה של ארה"ב. כך חתמה עתה (ב-2017) על הסכם אספקת אמל"ח הגנ"א מתקדם (S-400) עם רוסיה, ועוד פריטי אמל"ח, כולל טילי נ"ט "קורנט", בשווי מסתכם של 3-3.5 מיליארד דולר) לשם השוואה, ערב הסעודית סיכמה במקביל, ב-2017, עם ארה"ב על חבילת רכש בשווי 15 מיליארד דולר של אמל"ח אמריקני, כולל מערכות יירוט טילים (THAAD).

מאע"מ – גם מאע"מ שואפת לגוון את מקורות האמל"ח שלה, ומנהלת מו"מ לרכישת מטוסי קרב מרוסיה, מדגמי מיג-29 וסוחוי-35, וכן מעוניינת לרכוש אלפי טילי נ"ט.

סודאן – חיל האוויר הסודאני מתבסס בעיקרו על ציוד סובייטי/רוסי, ובכלל זה מטוסי מיג-29 וסוחוי-24 וסו-25, ומסוקי קרב מדגם מי-24. זרוע היבשה הסודנית מתבססת על מגוון דגמים של טנקי T-72 אשר חלקם נרכשו מרוסיה ומאוקראינה, וחלקם הורכבו בסודאן על בסיס העברה טכנולוגית רוסית. לאחרונה הסכימו רוסיה וסודאן על אספקה נוספת של 170 טנקי T-72 משומשים (מאחסנה) מרוסיה לסודאן. ביחד עם הסיוע הרוסי לסודאן בתחום הגרעיני, ניתן להעריך כי רוסיה תרכוש נוכחות באזור ים סוף, אולי כולל בסיס ימי במקביל לבסיסים של ארה"ב באזור זה. מבחינתה של סודאן יש בקשר עם רוסיה – הן ברמה המדינית והאסטרטגית, והן ברמה המדעית והטכנולוגית – מנוף לקפיצת מדרגה במעמד של סודאן במכלול הערבי, האזורי, והבינלאומי.

אלג'יריה – רוסיה היא ספקית האמל"ח העיקרית של אלג'יריה, עוד מימי בריה"מ. מאז 1991 סיפקה רוסיה לאלג'יריה אמל"ח בשווי של יותר משמונה וחצי מיליארד דולר, ואלג'יריה היא לקוחת האמל"ח המובילה של רוסיה. ב-2016 ניהלו הצדדים מו"מ לעסקת אמל"ח נוספת בשווי של עוד 7.5 מיליארד דולר, הכוללת עוד מטוסי קרב מדגמי מיג-29 וסוחוי-30, מטוסי אימון, מסוקי קרב מדגם מי-24 ומי-28, טילי נ"ט מתקדמים, וטנקים מדגם T-90. במהלך 2018 צפויה רוסיה לספק לאלג'יריה את יתרת 200 הטנקים מדגם T-90 שעל אספקתם סוכם ב-2014, וכן תמסור לחיל הים של אלג'יריה שתי צוללות קילו ושתי ספינות שטח (קורבטות); אלג'יריה גם ממשיכה לקבל טילי נ"ט מדגם "קורנט", במסגרת עסקה לרכישת 4,000 טילים שסוכמה בעבר. קצב אספקת האמל"ח השנתי מרוסיה לאלג'יריה מוערך בשווי של כ-1.5 מיליארד דולר בשנה (נכון ל-2016). היותה של רוסיה מקור האמל"ח העיקרי של אלג'יריה, עלול להשליך על תפיסת האיזונים של מערב אירופה (קרי, צרפת בעיקר), ועל הפעילות של ארה"ב, כולל הצי השישי, ושל יתר כוחות האוויר והים של נאט"ו (בדגש על צרפת, איטליה וספרד) בזירת הים התיכון.

סיכום

לכל אחת ממדינות המזה"ת החותרות, וגם פועלות באופן נמרץ, לרכוש מרוסיה אמל"ח יש מכלול שונה ומשתנה של מניעים. כך, המניעים של **איראן** מובנים לכאורה, שכן רוסיה היא זו המציעה לאיראן את טכנולוגיות האמל"ח הטובות ביותר, אם כי גם סין מתקדמת בתחומים אחדים. ההסכם הגרעיני, ה-JCPOA-גם פותח אופק עתידי – אחרי שאמברגו הנשק יוסר בתום חמש שנים, בשנת 2020 – לכניסה של מדינות מערב אירופיות לתחום אספקת האמל"ח המתקדם לאיראן (בכפוף, כאמור, לאישור מועבי"ט).

מבחינת **מצרים**, ברור שהפנייה לרוסיה באה על רקע החיכוך של משטר א-סיסי עם ממשל אובאמה, ורצון להשתחרר מהתלות המצרית הכמעט מוחלטת בסיוע האמריקאי, תוך רמיזה לתזוזה כלשהי מהזיקה האמריקאית למידה של חזרה לימי ירח הדבש הסובייטי, בגלגולו הרוסי הנוכחי. יחד עם זאת, ספק אם רוסיה יכולה להוות תחליף לארה"ב מבחינת הסיוע הצבאי, או הכלכלי, או הזיקה המדינית האמריקאית שמצרים זקוקה לה בזירה הבינלאומית. גם **ערב הסעודית** מעוניינת לגוון, במידה, את מקורות האמל"ח והטכנולוגיה הגרעינית, מלבד ההסתמכות המסורתית הכמעט מוחלטת על ארה"ב עד כה. מאע"מ, שמקימה תשתית של כורי חשמל גרעיניים דרום-קוריאניים, חתמה במקביל עם רוסיה על הסכמים לאספקת דלק גרעיני, ובכך מאותת מידה של עצמאות מתלות בארה"ב ובספקים מערביים בעלות בריתה של ארה"ב.

מבחינתה של **סודאן** יש בקשר עם רוסיה – הן ברמה המדינית והאסטרטגית והן ברמה המדעית והטכנולוגית – מנוף לקפיצת מדרגה במעמד של סודאן במכלול הערבי, האזורי, והבינלאומי. **תוניסיה** מעוניינת להתקדם בשילוב רסי

בתחומי הגרעין לצרכי שלום, עם כל המשמעויות של מתן אפשרות לאחיזה רוסית באזור זה. רוסיה היא מקור האמל"ח העיקרי של אלג'יריה, ואלג'יריה מצידה היא הלקוחה הגדולה ביותר בעולם של אמל"ח רוסי.

בכל המקרים, יש לראות בפנייה לקבל סיוע רוסי באמל"ח, או בהיבטים האסטרטגיים והתשתיתיים הנלווים, גם מהלך של דינמיקה פוליטית פנימית. למשל, באיראן, מובטח לכאורה שמשמרות המהפכה יזכו בנתח נכבד של שת"פ זה, ובמיוחד בכל האמור לרווחים שצפויים לאיראן ממימוש ה JCPOA-כלומר, יש כאן מהלך של חיזוק היציבות של המשטר הודות לסיוע רוסי. גם במדינות המזה"ת האחרות, נראה שמכלול השיקולים כולל גם את המרכיב של הגברת היציבות השלטונית של הגורם השולט – במצרים, בסודאן, או אפילו בערב הסעודית ו"המפרציות" האחרות (ועל סוריה אין בכלל מה לדבר).